

طرح مستند

« فرش دستباف آذربایجان »

مدت زمان : ۴۵ دقیقه

نویسنده :

شاهین جلالی

مقدمه :

فرش یا قالی ایران در حکم درختی ست کهن که ریشه آن در ژرفنای خاک کویر و شاخه های آن تا بلندای البرز سایه بر سرمردمی دارد که با آن پیوند خورده و از آن نه بریده و نه کاسته اند ، مردمی که بر روی فرش به دنیا می آیند ، بر روی فرش زندگی می کنند و اساس خانواده خود را بر روی آن پی میریزند. و این واقعیتی است که انواع فرش را چه به صورت کهنه و چه به صورت گرانبها در زندگی تمام ایرانیان می توان یافت که علاوه بر جنبه های هنری ، در اقتصاد نیز نقش به سزایی داشته و دارد. فرش تجسمی زنده از فرهنگ و هنر این سرزمین است که در ادوار مختلف تاریخ نشانه پرمحتوایی است در فرهنگی عمیق که نه تنها در مقابل هجوم اقوام مختلف ، مضمحل نشده بلکه توانسته فرهنگ های تحمیلی بیگانگان را در خود حل نموده و به آن سیما و جلوه ویژه ایرانی بخشد. کیفیت استثنایی این کالا ترکیبی از هنر ملی و صنعت است که به سهولت از مرزهای تاریخ این سرزمین کهنسال و پهنای گذشته و تا این زمان در عرصه هنر به نقش ها و جلوه های رنگارنگ برتر اما با تواضع و خاکساری و خاک نشینی در موزه های جهان نشان داده است.

از فرش های ایران زمین، فرش آذربایجان نیز قدمتی دیرینه دارد که فرهنگ و تاریخ مردمان این منطقه را با خود روایت می کند فرهنگ و تاریخی که مردمان این منطقه از طریق نقشه هایی که سینه به سینه آموخته اند و با سنت آمیخته را می بافند و ارائه می کنند.

خلاصه طرح :

این فیلم مستند درباره فرش وقالی آذربایجان است فیلم همچنان که به مراحل بافت فرش آذربایجان خواهد پرداخت. نگاهی نیز به هویت و فرهنگ مردمان آذربایجان خواهد داشت که تصویر آنها در طرح ها و نقوش و رنگهای فرش های آذربایجان انعکاس یافته. فیلم با ارائه تصویری شاعرانه از مراحل بافت فرش دستباف آذربایجان به شکل سنتی به روایت خواهد پرداخت.

- تهیه پشم در عشایر و دامداری روستاها
- شستن پشم ها در چشمه ها و رودخانه ها
- تبدیل پشم ها به نخ توسط زنان روستایی
- تهیه گیاهان مرتبط در دامان طبیعت جهت رنگرزی نخ ها (خامه ها) در کارگاههای سنتی و سپس خشک کردن خامه ها در فضای آزاد
- فرش بافی در مکان های مختلف (درخانه های روستایی ، شهری و کارگاههای فرش بافی توسط زنان و مردان)
- عرضه در بازارهای محلی و نمایشگاههای بین المللی

در طول روایت این فیلم مستند به یکی از بهترین و قدیمی ترین فرش های ایران در منطقه آذربایجان ، فرش شیخ صفی الدین اردبیلی معروف به " فرش اردبیل " اشاره خواهد شد که به عنوان یک سند رسمی در خصوص صنعت فرش ایران قلمداد می شود. فرش اردبیل از نظر طرح و بافت یکی از نفیس ترین و مشهورترین فرش های جهان محسوب می شود که در دوره صفویه بافته شد فرش اردبیل بر خلاف بسیاری از قالی های مشهور آن زمان طرح آرامی دارد و فاقد تصاویر انسان و حیوان است زیرا هدف از تهیه آن بوده که در مکان مقدسی گسترده شود و در دین اسلام نمایش چنین تصاویری در اماکن مقدس منع شده است این فرش در حال حاضر در موزه ویکتوریا و آلبرت لندن نگهداری می شود.

در فصل پایانی این فیلم مستند نیز با نشان دادن کارگاههای فرشبافی در روستا و شهر و بافندگان در منازل شهری به دور از نگاه آماری این موضوع مطرح خواهد شد که این هنر مردمی باعث رونق کسب و کار شده و با عرضه در نمایشگاهها و بازارهای ملی و بین المللی باعث گسترش هویت و فرهنگ ایران زمین می شود. البته تلاش فیلم بر این است که حتی در این فصل هم نگاه آمار نداشته باشد و بدون استفاده از نریشن و گفتگو و عدم حضور کارشناس ، از روایت فیلم به شکل شاعرانه دور نشده انسجام فیلم را در روایت حفظ کند.

اهداف طرح :

فرش دستباف آذربایجان ریشه در فرهنگ و هنر این منطقه دارد و از عناصر هویتی منطقه محسوب می شود. پرداختن به این موضوع ضمن اینکه بازنمایی از قدمت هنر اصیل ایرانی است می تواند بازگو کننده تاریخی پراصلالت برای مخاطب باشد مخاطبی که در معرض تهدید است و در موقعیت هویت زدا قرار گرفته.

ساختار فیلم :

ساختار فیلم اساساً به تصویر متکی است. تصویری که از نزدیک موضوع را مورد تحقیق قرار داده و آن را با نگاهی شاعرانه برجسته میکند. تصاویر سعی می کند که روند تکامل فرش دستباف را به شکل سنتی با ریتمی آرام و تأملی و با ارائه تدریجی اطلاعات از فرش (طرح و نقوش های فرش و بافت آن توسط زنان روستایی و ...) روایت این فیلم مستند را ساختار بخشد.

در ساختار فیلم مستند فرش ، از گفتگو و نریشن پرهیز شده و از تصاویر استفاده خواهد شد ، همچون خود فرش که آمیخته ای از رنگها و طرحها و نقوش که هر کدام در نوع خود بدیع و چشم نواز هستند .

ساختار کلی این فیلم مستند در فصل های کوتاه که هر کدام عناوین و زمان مجزایی به خود دارند تشکیل شده. این فصل ها در کلیت فیلم در امتداد هم روایت خواهند شد. فیلم از بافتن گره های دار فرش توسط دستان زنان آذربایجان با لباس های بومی شروع می شود که نقوشی نامشخص را روی دار فرش می بافند این تصاویر با ترکیب صدای برخورد گره های فرش روی دار، در امتداد فیلم در میانه و هم در انتها دیده می شود البته در فصل پایانی نقشی رنگین از فرش آماده را می بینیم.

فصل اول « تار و پود »

در ابتدای فیلم با تصاویری از گستره طبیعت اردبیل در دامن سبلان به عشایر و روستاهای این منطقه نزدیک می شویم و با معرفی تصویری کوتاه از اقلیم و زندگی آنها ، تهیه پشم های گوسفندان را نشان داده سپس شستن این پشم ها در چشمه ها و رودخانه ها و تبدیل کردن این پشم ها به نخ را توسط زنان روستایی می بینیم. البته با تصاویر موجز و چشم نواز و به دور از نگاه صرفاً گزارشی و با پرداختی شاعرانه روایت خواهد شد.

فصل دوم « آسیاب »

در این فصل در آسیاب های قدیمی که اکنون به ندرت یافت می شود ، طرز تهیه رنگها را به شکل سنتی که حالا به دست فراموشی سپرده شده می بینیم. در این بخش از فیلم با یکی از قدیمی های این حرفه روند تهیه رنگ را در آسیاب مشاهده می کنیم که پوست میوه های رنگین را (انار و ...) را آسیاب کرده و پودر آنها را تهیه می کنند. و همینطور در طبیعت زیبای سبلان با تهیه علوفه ها و گیاهان رنگین و سپس جوشاندن آنها در دیگ های بزرگ برای استخراج رنگها معرفی خواهد شد.

فصل سوم « رنگ ها »

در امتداد فیلم ، فصل رنگرزی خامه ها به شکل سنتی معرفی می شود. در این بخش از فیلم با کارگران رنگرز در کارگاه های رنگرزی کوچک و بزرگ همراه شده با آنها روند رنگرزی خامه ها را می بینیم. به کارگاه سنتی رنگرزی می رویم و در آنجا طرز رنگرزی خامه ها را در کارگاه مشاهده می کنیم و سپس تصاویر خامه های (نخ ها) رنگ شده را در بیرون کارگاه زیر آفتاب جهت خشک شدن که روی بندها آویزان هستند نشان داده می شوند. این تصاویر ترکیب آب و رنگ و نخ ها در کارگاه رنگرزی چنان زیبا هستند که با روایتی شاعرانه معرفی خواهد شد.

فصل چهارم « دست ها و نقش ها »

در این فصل با یکی از طراحان که نقشه های فرش را طراحی می کند همراه می شویم و نقشی را که از ابتدا تا انتها روی کاغذ نقشه فرش می کشد می بینیم. این تصاویر با جزئیات نقشه در ترکیب با موسیقی آذربایجان و با ریتمی مناسب جنبه ای شاعرانه خواهد داشت. سپس نقشه های مهم فرش های آذربایجان یکی یکی معرفی می شوند. در میان این نقشه ها با طرح و خود فرش شیخ صفی الدین

اربیلی معروف به " فرش اردبیل " نیز آشنا می شویم و از نقشه های فرش اردبیل از جمله نقشه ماهی و ... و همینطور تصاویر فرشهای تولید شده با طرح ها و نقشه های گوناگون که نقوشی از انسان ، پرندگان ، جانوران و طبیعت که گذشته و پیشینه تاریخ و فرهنگ مردمان آذربایجان را به زمان حال پیوند می زند معرفی خواهد شد.

فصل پنجم « خانه ها و دارها »

مردان و زنانی که در عشایر و خانه های روستایی و شهری ، دار افقی و عمودی فرش را برپا می کنند با تصاویری موجز و کوتاه نشان داده می شود که با برپا کردن دار، شروع به فرشبافی می کنند در این فصل مشاهده می کنیم و در ادامه تصاویری از فرش بافی در روستاها و خانه های شهری با اشخاصی متفاوت و با لباس های محلی آذربایجان را می بینیم.

فصل ششم « آواها »

زنان آذربایجان را که در خانه ها فرش می بافند و در حین فرش بافی آواهایی را زمزمه می کنند و همینطور زنانی که در دل عشایر کنار هم در حال قالی بافی آواهایی می خوانند در این فصل از فیلم به تصویر کشیده می شود. این آواها ترکیبی از بایاتی های آذربایجان هستند که درونمایه ای همچون حسرت ها و شادی ها ، جشن ها و جدایی های انسانهای این جغرافیاست.

فصل هفتم « فرش و زندگی »

در این فصل تصاویر و طرح کلی فرش آماده نمایان می شود که با تصاویری از جدا شدن از دار فرش در مکان های مختلف ، فرش های آماده را می بینیم. فرش های که در بازارهای محلی و نمایشگاههای بزرگ قابل ارائه هستند. در این فصل فرش مشهور شیخ صفی الدین اردبیلی معروف به " فرش اردبیل " نیز به صورت موجز معرفی و نشان داده خواهد شد. تصاویر جشن های عروسی در روستاها و رقص پاهای مردان روی فرش و تصاویر دیگری همچون تصاویر نوزادی که بعد از تولد روی فرش می گذارند و تصاویر خانواده ها که روی فرش دور هم جمع می شوند و سفره های غذا را روی آن می گسترند و تصویر سجاده نماز که روی آن پهن می شود و چندین تصویر دیگر بدون متوسل شدن به نریشن ، جایگاه فرش را در زندگی مردمان آذربایجان نشان می دهد.

در پایان چهره های اشخاصی را که در طول فیلم آنها را دیدیم حالا با لباس های محلی در مکانی طراحی شده با بک گراند آراسته به فرش خواهیم دید که تصویر با ترکیب موسیقی محلی آذربایجان به آنها که جلوی فرش روی صندلی نشسته اند و به دوربین خیره شده اند نزدیک می شود. انگار که همه آنها جزئی از نقوش همان فرش هستند.